

**Dilqəm
ƏHMƏD**

Mühacirətdə gənclərin qurduğu təşkilatlardan biri də Azərbaycanlı Tələbələr Birliyidir. Çünki mühacirətə gedən gənc azərbaycanlılar, eləcə də yaşlı mühacirlərin övladları Türkiyədəki universitetlərdə ali təhsil alıb, ictimai-mədəni mühitə qatılıblar.

Məsələn, Türkiyənin "Vakit" qəzetinin 2 sentyabr 1928-ci il tarixli sayında "Azərbaycanlı bir xanım" başlıqlı xəbərdə yazılıb: "Səbiq Azərbaycan Milli Hökumətinin Maliyyə naziri Əbdüləli bəyin qızı Məryəm xanım bu il İstanbul Universiteti Ədəbiyyat Fakültəsi Tarix şöbəsini müvəffəqiyyətlə bitirib. Məryəm Əbdüləli xanım lisey təhsilini Azərbaycanda aldıqdan sonra universitetimizə daxil olub. Məryəm xanım universitetimizi bitirən ilk azərbaycanlı qızıdır. Təbrik edirik, müvəffəqiyyət arzulayırıq".

"Odlu Yurt" jurnalının 19-cu sayında verilmiş "Bu il məzun olanlar" başlıqlı xəbərdə isə 1930-cu ildə məzun olanlar haqqında qısa bilgi təqdim edilib: "Bu il azərbaycanlı gənclərdən Baykara Hüseyn bəy Ankara hüquq fakültəsindən, Rüstəmbəyli Şükrü, Tofiq Rahim bəylər İstanbul oğlan liseyindən və Zeynəlzadə Hakimə xanım İstanbul qız liseyindən məzun olublar. Məzunlardan Baykara bəy Diyarbəkər vilayəti Osmaniyə qəzası prokurorluğuna təyin edilib. Şükrü bəy bu yaxınlarda təhsil üçün Avropaya gedəcək. Hakimə xanımın hökumət hesabına Avropaya göndəriləcəyi söylənməkdədir. Məzun vətəndaşlarımızı bu münasibətlə təbrik edir, müvəffəqiyyətlər diləyirik".

Dövrün məşhur tələbələrindən Sürəyya Talıbxanlı, Dilşad Talıbxanlı, Əhməd Cəfəroğlu, Səlim Rəfiq, Mirzəbala Məhəmmədzadə və başqalarının da adını çəkə bilərik.

Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi

Azəri-Türk Gənclər Birliyinin sədri Məhəmmədsadiq Aranın iddiasına görə, Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi 1929-cu ildə onun rəhbəri olduğu təşkilatı parçalamaq məqsədilə qurulub. Bu işi Məhəmmədəmin Rəsulzadə və Mirzəbala Məhəmmədzadə qrupu Əhməd Cəfəroğlu vasitəsilə ediblər.

Keçirilən tədbirlər

Dövrün mətbuatında Azərbaycanlı Tələbələr Birliyinin keçirdiyi tədbirlər haqqında bilgilər verilib.

1933-cü il fevral ayının 19-da tələbələr ziyafət təşkil ediblər. "İstiqlal" qəzeti bu barədə yazıb: "İstanbulun ali məktəblərində oxuyan Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi fevralın 19-da gü-nortadan sonra Bəyoğlu Tokatlıyan hoteli salonunda mükəlləf şəkildə musiqili-rəqsli çay ziyafəti tərtib etmişdir. Böyük salonun qapısı üzərində Türkiyə və Azərbaycan bayraqları asılmış və ziyafət Türkiyə və Azərbaycan milli marşları ilə başla-

mışdır. Hər iki marş ayaqda dinlənmiş, ondan sonra müvəffəqiyyətlə Azərbaycan, Türkiyə və Krım milli rəqs-ləri icra edilmişdir. Azərbaycan və Krım musiqiçiləri milli havalər çalmış, milli qiyafətlərdə edilən milli rəqs-lər çox alqışlanmışdır. Xüsusilə pianoda milli azəri havaləri çalan və milli şərqlər oxuyan azərbaycanlı tələbə Dilşad xanım çox alqışlanmışdır. Ziyafətdə azərbaycanlı, türküstanlı və krımlı türklərdən başqa İstanbulun bir çox məşhur simaları, bəzi millət iştirakçıları, universitet tələbələri iştirak edirdilər".

Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi ziyafətlərlə yanaşı konfranslar təşkil ediblər. "İstiqlal" qəzetinin xəberində baş tutan mü-hazirələrdən biri haqqında belə xəbər verilib: "İstanbuldan yazıl-

imperatorluqların süqut və parçalanmasını milliyət məfkurəsinin zəfəri ilə izah və isbat etmişdir".

27 aprel işğalının ildönümləri də tələbələr tərəfindən qeyd olunub. "İstiqlal" qəzeti bu barədə yazıb: "İstanbuldan alınan məlumata görə, oradakı azərbaycanlılar bu il Azərbaycanlı Tələbələr Birliyinin binasına toplanmışlar. Yığıncaq səbiq Ədliyyə naziri Xəlil bəy Xasməhəmməd tərəfindən açılmışdır. Toplantıda azərbaycanlılarla yanaşı türküstanlılar, şimali qafqazlılar, ukraynalılar və digərləri nitqlər söyləmişdir".

Cümhuriyyətin 15-ci ildönümü münasibətilə də Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi tədbir təşkil edib. "İstiqlal" qəzetindəki məlumatda bildirilib: "Aşam İstanbul Xalqevi salonunda Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi tərəfindən parlaq və böyük, çaylı,

gənclərinin oynadıkları milli rəqsler fəvqəladə alqışlarla qarşılanmaqda idi. Əli bəyin qız və oğlan övladları ilə birgə oynadığı Şamil rəqsi coşqunluqla qarşılanmış, dəfələrlə təkrarlanmışdır. Azərbaycan milli oyunları ilə Avropa rəqsleri arasında azəri gəncləri müxtəlif şərqlər və nəğmələr oxumuşdurlar. Xüsusilə İstanbul Darülfünunu tələbəsindən Dilşad xanımın pianoda çalaraq oxuduğu milli Azərbaycan şairi Əli Yusif bəyin "Bir Turan yolçusu deyir ki..." şeiri çox təqdir edilmişdir... Gecədən sonra müxtəlif Türk ellərinə mənsub tələbələr Azərbaycanlı Tələbələr Birliyinin yurdunda toplaşaraq sabaha qədər ifa edib, oynamış və çox səmimi bir hava içində əylənmişdirlər".

Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurulmasının 15 illiyi ilə bağlı gündüz keçirilən tədbirdə isə Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi

zəmanlıyıq. Bunun üçün də ələ-ələ verərək yürüməliyik. Hər cür fədakarlığa hazır olduğumuza söz verir, deyirik ki, Vətənimiz istiqlalını qazanacaq, sevimli üçrəngli bayrağımız yenə o müqəddəs torpaqlar üstündə dalğalanacaq və Azərbaycan yenə azərilərin olacaqdır".

İslam bəy əleyhinə etiraz

"İstiqlal" qəzetində Azərbaycanlı Tələbə Birliyinin rəisi İslam bəy haqqında bir iddia da qeyd olunub. Qəzetdə verilən xəbərə görə, 25-30 nəfər İslam bəyi protest edərək onu birliyin yanlış və zərərli şəkildə idarə etməklə yanaşı Azərbaycandakı vəzifəsi ilə bağlı sərt şəkildə ittiham ediblər: "Protestə imza atan tələbələrdən bir neçəsinin şəxsən şahid olduqlarından dolayı qətiyyətlə söylədiklərinə görə Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi sədrliyini edən və bu gün

Mühacir tələbə təşkilatı

"Bayrağımız yenə o müqəddəs torpaqlar üstündə dalğalanacaq"

diğınə görə, oradakı Azərbaycanlı Tələbə Birliyində konfranslar və görüşlərin tərtibinə başlanmışdır. İlk görüşü İstanbul darülfünununun tələbəsindən və Tələbə Birliyi idarə he-

rəqsli bir gecə tərtib edilmişdir. Saat 6-dan 12-yə qədər davam edən bu gecədə İstanbulda yaşayan azərbaycanlılar, "Milli Türk Tələbə Birliyi" idarə heyəti, bir çox məşhur və mümtaz si-

adından iki nəfər çıxış edib. Təşkilatın sədri İslam bəy yəni-dən istiqlalı əldə edənə qədər mübarizə aparacaqlarını bildi-rib, gəncliyin istiqlalı qazandıran mürşidlər qarşısında hör-

İstanbul darülfünununun tələbə olan İslam əfəndi bir neçə il əvvəl Gəncədən qaçmış və orada ikən Komunist firqəsinə mənsub üzvlərdən olmuşdur. Komunist olduğu üçün Gəncə komsomollar təşkilatı idarə heyətində çalışaraq bəzi tələbələri "sənin atan millətçidir, müsavətçidir" deyə təhdid etmiş və bu kimi ittihamlarla bir neçə tələbəni məktəbdən qovdurmuşdur". Yeri gəlmişkən qəzet də bu iddiaya dəstək olub.

Qeyd edək ki, azərbaycanlı gənclərin, tələbələrin İstanbuldakı təhsillərinə Qafqaz İslam Ordusunun komandanı Nuri Kiligil paşa da dəstək olub. "Azəri-Türk" jurnalının verdiyi məlumata görə, Nuri paşa ayda 25 lirə "Azəri-Türk Gənclər Birliyi"ne yardım edirmiş. Nuri paşa azərbaycanlı tələbələr üçün açılan tələbə yurduna da dəstək olub.

Dilşad xanım kimdir?

Azərbaycanlı Tələbələr Birliyinin ən fəal üzvlərindən olan Dilşad Talıbxan Elbrus 1915-ci ildə Bakıda doğulub. 1931-ci ildə İstanbul Qız Liseyini, 1934-cü ildə İstanbul Universiteti fənn fakültəsi fizika-kimya bölümünü bitirib. Həmin fakültənin Təcürbi Fizika İnstitutunda 27 dekabr 1934-cü ildə assistent kimi elmi fəaliyyətə başlayıb. 5 iyun 1949-cu ildə dissertasiya müdafiə edib, eyni bölümdə 1954-cü ilin noyabrında dosent ünvanını qazanıb. 1957-ci ilin noyabrında İzmirdə Ege Universiteti Tibb fakültəsi Fizika İnstitutuna təyin edilib. O, 11 iyul 1961-ci ildə burada professor ünvanına sahib olub. 14 oktyabr 1961-ci ildə yeni qurulan Ege Universiteti fənn fakültəsi təcürbi fizika kafedrasına təyin edilib. 15 aprel 1969-cu ildə eyni universitetin mühəndislik elmləri fakültəsinə keçib. Sağlamlığında yaranmış narahatlıqla bağlı 1976-cı ildə erkən yaşda təqaüdə çıxıb, İzmirdən İstanbula köçüb, Bağdad prospektindəki evində yaşayıb. 11 aprel 1979-cu ildə İstanbulda vəfat edib. İki kitabı və altı elmi məqaləsi var.

Əli bəyin qız və oğlan övladları ilə birgə oynadığı Şamil rəqsi coşqunluqla qarşılanmış, dəfələrlə təkrarlanmışdır. Azərbaycan milli oyunları ilə Avropa rəqs-ləri arasında azəri gəncləri müxtəlif şərqlər və nəğmələr oxumuşdurlar. Xüsusilə İstanbul Darülfünunu tələbəsindən Dilşad xanımın pianoda çalaraq oxuduğu milli Azərbaycan şairi Əli Yusif bəyin "Bir Turan yolçusu deyir ki..." şeiri çox təqdir edilmişdir... Gecədən sonra müxtəlif Türk ellərinə mənsub tələbələr Azərbaycanlı Tələbələr Birliyinin yurdunda toplaşaraq sabaha qədər ifa edib, oynamış və çox səmimi bir hava içində əylənmişdirlər"

yətinin üzvlərindən azəri Əli bəy tərtib etmişdir. Əli bəyin konfransı "Hars və məfkurə" və "Harsın qüvvəti və tələbləri" olmaqla iki qismdən ibarət olmuş, hər mühazirəyə bir gün ayrılmışdır. Əli bəy milli harsı və milli harsdan doğan milli məfkurəni təfəssilatlı şəkildə izah etdikdən sonra milli harsa söykənən milli məfkurənin yaratdığı istiqlala yönəlmiş milliyət hərəkatlarına toxunmuş, müharibələrdə zəfər və məğlubiyətləri milli hars baxımından tədqiq edərək

malar, krımlılar, türküstanlılar, şimali qafqazlılar, idil-urallılar, ukraynalılar ailələri ilə bərabər iştirak etmişdirlər. Gənclərdən ibarət bir heyət Türkiyə İstiqlal marşını və Azərbaycan marşını oxumuşdur. Hər iki marş müsəfirlər tərəfindən ayaq üstə dinlənmiş və şiddətlə alqışlanmışdır. Gecə çox şən və çox nəşəli keçmişdir. Gecədə Hüseyn bəyin idarə etdiyi Azərbaycan Musiqi Heyətinin bütün heyəti ilə yanaşı ayrıca Avropa Musiqi Heyəti də iştirak etmişdir. Azəri

mətlə əyildiyini qeyd edib. "İstiqlal" qəzeti Dilşad xanımın çıxışına daha çox yer verib: "İstiqlalını müvəqqəti olaraq itirmiş bir ölkənin övladı kimi deyə bilərəm ki, yeni bir qurtuluş qazandımaq üçün çalışanların müştərək duyğularını bir-birinə bildiren toplantıdayıq". Dilşad xanım bir millətin həyatının qurtuluşunun təkcə kişilərin fədakarlığı ilə deyil, eyni zamanda qadınların da bu yolda çalışmaları ilə olacağını qeyd etdikdən sonra demişdir: "İstiqlalı fədakarlıqla qa-